

ΕΠΩΝΥΜΟ : ΑΝΤΖΟΥΛΑΤΟΥ
ΟΝΟΜΑ : ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ
ΤΗΛ. : 6976742514
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ : 1340200600569
ΕΞΑΜΗΝΟ ΣΠΟΥΔΩΝ : Δ'

ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ ΓΙΑ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 2007-2008.

Καθηγ.: Δημητρόπουλος.Γ.Ανδρέας

ΘΕΜΑ : Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εισαγωγή Η έννοια της αναλογικότητας	2 σελ.
Ιστορική εξέλιξη στον τρόπο απονομής της δικαιοσύνης	3 σελ.
Η καταγωγή και τα στοιχεία της αρχής της αναλογικότητας	4 σελ.
Η αρχή της αναλογικότητας στο χώρο του ελληνικού διοικητικού δικαίου	5 σελ.
Η αρχή της αναλογικότητας στο ευρωπαϊκό δίκαιο.	6 σελ.
Η αρχή της αναλογικότητας σε συνδυασμό με την αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων.	7 σελ.
Η αρχή της αναλογικότητας σε πρακτική εφαρμογή.	8 σελ.
Λήψη αποφάσεων της Ένωσης με βάση την αρχή της επικουρικότητας και της αναλογικότητας.	9 σελ.
Νομολογιακή εξέλιξη του ελέγχου της αναλογικότητας.	9 σελ.
Ο έλεγχος της αναλογικότητας στην Ελλάδα.	9 σελ
Ο έλεγχος της αναλογικότητας και η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων	11 σελ

Η περιορισμένη εφαρμογή του ελέγχου της αναλογικότητας στη νομολογία του απολογισμού κόστους-οφέλους της διοικητικής δράσης	12 σελ
Νομολογία-Αποφάσεις	12 σελ
Περίληψη	14 σελ.
Συμπέρασμα	14 σελ
Βασικά λήμματα	15 σελ
Βιβλιογραφία	15 σελ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ : **Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ**

Η έννοια της αναλογικότητας αποτελεί μια δυσδιάκριτη συνιστάμενη περισσοτέρων στοιχείων και αποτέλεσμα περισσοτέρων παραγόντων, της οποίας η εφαρμογή δεν περιορίζεται σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο της επιστήμης. Η αναλογικότητα αποτελεί έννοια με εγγενείς δυσχέρειες επιδεκτική πολλών παρερμηνειών. Η αρχή της αναλογικότητας προσδιορίζει τη σχέση ανάμεσα στο σκοπό του νομοθέτη και το μέσο που χρησιμοποιεί για την επίτευξη του και το οποίο περιορίζει συνταγματικό δικαίωμα. Η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώνεται από το άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος,* ενώ η καταγωγή της ανάγεται στο γερμανικό αλλά ακόμα και στο γαλλικό αστυνομικό δίκαιο.

Ο όρος της αναλογικότητας δεν είναι ούτε καθαρά νομικός αλλά φιλοσοφική σύλληψη της μαθηματικής εκ καταγωγής αρχή της αναλογίας δηλωτικής ορισμένης μαθηματικής σχέσης μεταξύ δύο λόγων .Επιπλέον η αρχή της αναλογικότητας είναι συνδεδεμένη με την ** αριστοτελική ιδέα της << διανεμητικής δικαιοσύνης >>που αναφέρει ότι ό,τι είναι δυσανάλογο είναι και άδικο. Η αναλογικότητα ως άρρηκτα συνδεδεμένο στοιχείο της δικαιοσύνης αποτελεί από κοινού με τις έννοιες της νομικής ασφάλειας και της σκοπιμότητας, επιταγή Δικαίου. Παρακάτω λοιπόν θα δούμε την σημασία της αρχής της αναλογικότητας και τον τρόπο χρήσης της τόσο στην Ελλάδα όσο και σε κάποιες άλλες χώρες καθώς επίσης

και σε συνδυασμό με κάποιες άλλες αρχές προκειμένου να μπορεί να γίνει κάποια σύγκριση ενώ παράλληλα θα μπορέσει να αναδειχθεί και η πρακτική της σημασία.

*1. Τα δικαιώματα του ανθρώπου ως ατόμου και ως μέλους του κοινωνικού συνόλου και η αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους. Όλα τα κρατικά όργανα υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ανεμπόδιστη και αποτελεσματική άσκησή τους. Τα δικαιώματα αυτά ισχύουν και στις σχέσεις μεταξύ ιδιωτών στις οποίες προσιδιάζουν. Ι κάθε είδους περιορισμοί που μπορούν κατά το Σύνταγμα να επιβληθούν στα δικαιώματα αυτά πρέπει να προβλέπονται είτε απευθείας από το Σύνταγμα είτε από το νόμο, εφόσον υπάρχει επιφύλαξη υπέρ αυτού και να σέβονται την αρχή της αναλογικότητας.

Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα (Αρχή του κοινωνικού κράτους δικαίου, προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων)

** Καστές. Ε. Μπέης: "Η αριστοτελική αρχή της αναλογικότητας, όπως αυτή εκφράζεται με πλήθος ειδικότερων, κοινώς παραδεδεγμένων δικαιικών αρχών, και ιδίως με την καντιανή κατηγορική προσταγή, ότι δηλαδή η οριοθέτηση της ελευθερίας καθενός πρέπει να γίνεται με το ίδιο μέτρο, με το οποίο οριοθετείται και σε βάρος του η ελευθερία κάθε άλλου ανθρώπου, έχει επιβιώσει στο φιλοσοφικό στοχασμό ως έγκυρη ηθική αξία, την οποία προσδιορίζουμε με την οπωσδήποτε αόριστη νομική έννοια [11]της "δικαιοσύνης"

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΣΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Μετά την δημιουργία κεντρικής εξουσίας {της βασιλείας } και την ουσιαστική κατάργηση της πολυκεντρικής εξουσίας της περιόδου του ποιμενισμού .Συνέπεια άμεση του συγκεντρωτισμού ήταν ο περιορισμός της σχεδόν ανεξέλεγκτου πατρικής εξουσίας και η μεταφορά σημαντικού μέρους των πατρικών εξουσιών είτε στους πρεσβυτέρους του χωριού, είτε στην κρατική αρχή, που συνδυάζει διοικητική και δικαστική εξουσία.

Στο πλαίσιο αυτών των διαφορισμών εγκαταλείπεται η «εκδίκηση του αίματος» {βεντέτα},επειδή η τιμωρία των φονέων είναι υπόθεση της δικαιοσύνης πλέον. Των παραπτωμάτων των τέκνων επιλαμβάνεται η δικαιοσύνη με το θεσμό των «Πρεσβυτέρων». Τη θέση της αντίληψης περί συλλογικής οικογενειακής ευθύνης καταλαμβάνει βαθμιαίως η αρχή της ατομικής ευθύνης.

Στον νόμο λοιπόν "οφθαλμόν αντί οφθαλμού και οδόντα αντί οδόντος". δεν απευθυνόταν στον κάθε πολίτη δίνοντάς του το

δικαίωμα της αυτοδικίας. Απευθυνόταν στους μηχανισμούς απόδοσης δικαιοσύνης. οι οποίοι πρέπει να περιορίζονται

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η καταγωγή της αρχής της αναλογικότητας ανάγεται στο γερμανικό αλλά ακόμα και στο γαλλικό αστυνομικό δίκαιο. Η αρχή αυτή απαιτεί την ύπαρξη μιας εύλογης αναλογίας σκοπού και περιορισμού συνταγματικού δικαιώματος. Βασιζόμενη στην αρχή της αναλογικότητας δημιουργήθηκε η μέθοδος της αναλογικότητας η οποία αποτελείται από τρία στάδια :α)η προσφορότητα , β)η αναγκαιότητα και γ) η αναλογικότητα *stricto sensu*. Η συγκεκριμένη μέθοδος δημιουργήθηκε για την εφαρμογή των συνταγματικών δικαιωμάτων στις σχέσεις δημοσίου δικαίου. Κατά κύριο λόγο η εφαρμογή της παραπάνω μεθόδου προορίζεται για τον περιορισμό των δικαιωμάτων με επιφύλαξη νόμου.

Όσον αφορά την αρχή της αναλογικότητας σε σχέση με το διοικητικό δίκαιο τα εννοιολογικά στοιχεία της προσδιορίστηκαν στο φως της γερμανικής θεωρίας. Ο όρος <<αναλογικότητα>> εκλαμβάνεται με 2 έννοιες : την αναλογικότητα υπό ευρεία έννοια και την αναλογικότητα υπό στενή έννοια. Για να ' ναι ανάλογο το διοικητικό μέτρο θα πρέπει να ναι αναγκαίο, κατάλληλο (αποτέλεσμα)και με την στενή έννοια ανάλογο (ορθολογικό). Έτσι θα εξεταστεί η σχέση της αναλογικότητας με τις παραπάνω έννοιες.

Όπως αναφέραμε παραπάνω τα στάδια της αρχής της αναλογικότητας είναι η προσφορότητα η αναγκαιότητα και η αναλογικότητα *stricto sensu*.

Η προσφορότητα ή καταλληλότητα αναφέρεται στο ότι ο περιορισμός είναι κατάλληλος όταν μπορεί να επιφέρει το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Αναγκαίος είναι ο περιορισμός όταν αποκλείεται η επιλογή άλλου λιγότερο περιοριστικού μέτρου ακόμα και αν είναι εξίσου αποτελεσματικό. Η θέση ότι η έκταση του περιορισμού συνταγματικού δικαιώματος ελέγχεται δικαστικά και ιδίως αν ο περιορισμός υπερβαίνει το αναγκαίο μέτρο παγιοποιείται και στη νομολογία του ΣτΕ . Τέλος στην αρχή της αναλογικότητας εντάχθηκε η μέθοδος της αναλογικότητας η οποία στην αρχή θεωρούνταν μάλλον μια αυτοτελής μέθοδος.

Το γερμανικό ομοσπονδιακό συνταγματικό δικαστήριο ΓΟΣΔ το οποίο είχε στραφεί προς τη λύση του προβλήματος της σύγκρουσης των συμφερόντων ανέπτυξε τη θεωρία ή μέθοδος της στάθμισης των συμφερόντων που συνδέεται στενές με την

αξιολογικά φύση και σύστημα της γερμανικής έννομης τάξης που επίσης αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της νομολογίας του ΓΟΣΔ. Η στάθμιση των συμφερόντων έχει γίνει αντικείμενο κριτικής. Η κριτική αυτή έγκειται στην ασάφεια της μεθοδολογίας αυτή η οποία πηγάζει στο ότι οποιοδήποτε συμφέρον μπορεί να παρουσιαστεί ως <<υψηλή και ευγενής αξία>> ,ενισχυόμενης με αυτό τον τρόπο σημαντικά και της δικαστικής κρίσης και της αβεβαιότητας του δικαίου. Η μέθοδος της στάθμισης των συμφερόντων ξεκινά βάση της νόμιμης άσκησης των δικαιωμάτων. Η στάθμιση των συμφερόντων παρέχει μεγάλη εξουσία στον δικαστή.

Κατά το πρότυπο της αρχής της επικουρικότητας, η αρχή της αναλογικότητας διέπει την άσκηση των αρμοδιοτήτων που διαθέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σκοπός της είναι να περιορίσει και να οριοθετήσει τη δράση των οργάνων της Ένωσης. Σύμφωνα με τον εν λόγω κανόνα η δράση των κοινοτικών οργάνων δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των στόχων των Συνθηκών. Με άλλα λόγια, η έκταση της δράσης πρέπει να αντιστοιχεί στον επιδιωκόμενο στόχο της.

Αυτό σημαίνει ότι, όταν η Ένωση διαθέτει διάφορους τρόπους επέμβασης με την ίδια αποτελεσματικότητα, πρέπει να επιλέξει αυτόν που επιτρέπει τη μεγαλύτερη ελευθερία στα κράτη μέλη και τους ιδιώτες.

Η αρχή της αναλογικότητας εγγράφεται ρητά στο πρωτογενές δίκαιο με το άρθρο 5 τρίτο εδάφιο της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ). Με τη συνθήκη του Άμστερνταμ προσαρτήθηκε στη ΣΕΚ το πρωτόκολλο σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, στο οποίο αναλύονται τα κριτήρια εφαρμογής των δύο αρχών. Η αρχή της αναλογικότητας είναι η δεύτερη μεγάλη αρχή που ρυθμίζει την άσκηση των αρμοδιοτήτων. Βάσει της αρχής αυτής, το περιεχόμενο και η μορφή των ενεργειών της Ένωσης δεν υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των στόχων του Συντάγματος.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η αρχή της αναλογικότητας θεωρείται ως απόρροια της αρχής της χρηστής διοίκησης και είναι γνωστή ως αυτοτελές στοιχείο καθορισμού των άκρων ορίων της διοικητικής ευχέρειας των διοικητικών οργάνων. Στο σημείο αυτό η χώρα μας υπήρξε πρωτοπόρος :ο έλεγχος της αναλογικότητας της διοικητικής

δράσης εφαρμόστηκε από τα πρώτα έτη του ΣτΕ και πριν από οποιαδήποτε αναφορά στο διοικητικό δίκαιο των άλλων χωρών. Η αρχή της αναλογικότητας αναπτύχθηκε την τελευταία δεκαετία στη χώρα μας με την μορφή του ερμηνευτικού κριτηρίου κατά το δικαστικό έλεγχο της συνταγματικότητας των περιοριστικών νόμων των ατομικών δικαιωμάτων και κατοχυρώθηκε συνταγματικά ως μέσο για την προστασία της ελευθερίας του πολίτη από τις όποιες νομοθετικές και διοικητικές παρεμβάσεις. Την αρχή της αναλογικότητας θεώρησε το ΣτΕ ως <<απορρέουσα της έννοιας του Κράτους Δικαίου>>. Τη συγκεκριμένη θεώρηση διατύπωσε πρώτο το Ομοσπονδιακό Συνταγματικό Δικαστήριο της Δυτικής τότε Γερμανίας το 1965.

Στην σύγχρονη νομική σκέψη η αναλογικότητα εισάγεται παράλληλα με την αρχή της νομιμότητας, Στο διοικητικό δίκαιο ο Latournerie καθορίζει τη σχέση μέσων-σκοπού σαν την κυριότερη λειτουργία της έννοιας της αναλογικότητας και διακρίνει σε αυτήν το αποτέλεσμα του συλλογισμού του δικαστή και όχι το μηχανισμό του. Ο καθορισμός της έννοιας της αναλογικότητας πρέπει να περιλαμβάνει απαραίτητα την έννοια του συμβιβασμού ανάμεσα στα προστατευόμενα νομικώς συμφέροντα. Πράγματι η έννοια της αναλογικότητας, όπως την καθορίζει ο Philippe, χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη ενός συσχετισμού ανάμεσα σε δύο στοιχεία :ένα στοιχείο καθορισμένο που αποτελείται από την σχέση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες παραμέτρους και ένα στοιχείο μεταβλητό που συνίσταται στο βαθμό του δεσμού που συνδέει αυτές τις παραμέτρους.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ*

Ύστερα από απόφαση του ΔΕΚ** σύμφωνα με την οποία ρητή διάταξη του δευτερογενούς κοινοτικού δικαίου κρίθηκε μη εφαρμοστέα ως αντικειμενική στην αρχή της αναλογικότητας Η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας θέτει πρώτον κρίσιμα μεθοδολογικά ζητήματα. Συνεπάγεται την απομάκρυνση από τον νομικό θετικισμό και από την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών σε συγκεκριμένους κανόνες δικαίου ως κυρίαρχη μέθοδο εφαρμογής του δικαίου. Με την αρχή της αναλογικότητας το δίκαιο εφαρμόζεται όχι βάσει υπαγωγής αλλά βάσει σταθμίσεων. Αυτή η νέα σχολή μεθοδολογίας του δικαίου έχει βέβαια πολλές παραλλαγές, αλλά τείνει ως νέα γραμμή πλεύσης να επικρατήσει τόσο στην γερμανική συνταγματική επιστήμη με

κύριο εκφραστή τον Alexy όσο και στην αμερικανική δικαιοσύνη σκέψη με κύριο εκπρόσωπο τον Dworkin.

Όταν οι κανόνες του κοινοτικού και του εθνικού δικαίου τελούν υπό την επιφύλαξη της αναλογικότητας και όταν τα δικαιώματα του ανθρώπου τόσο στην ευρωπαϊκή όσο και στην εθνική συνταγματική τους εκδοχή είναι αρχές που τείνουν σε πραγμάτωση σταθμιζόμενες με άλλες αρχές στα πλαίσια του οικονομικού επιτρεπτού και του λογικά εφικτού και όχι σε τότε οι κανόνες του δικαίου χάνουν τον αποδεκτό υποχρεωτικό τους χαρακτήρα και το δίκαιο τίθεται υπό τη ρήτρα της καλής και της κακής οικονομικής ή κοινωνικής πραγματικότητας, το δέον υποτάσσεται στο ον.

Όμως η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας έχει και πολλά πλεονεκτήματα. Έχει λειτουργήσει με αποτελεσματικότητα στο δίκαιο κατά την επίλυση σοβαρών προβλημάτων και έχει οδηγήσει κατά την δικαστική εφαρμογή της σε λύσεις με ευρεία κοινωνική αποδοχή. Επίσης έχει προσφέρει ουσιαστική δικαιοσύνη παρακάμπτοντας με μοναδικό δυναμισμό τα προσκόμματα του στείρου αυστηρού νομικού θετικισμού. Τέλος μετά τη νέα συνταγματική αναθεώρηση του άρθρου 25 παρ.1 η αρχή της αναλογικότητας είναι αναπόσπαστο κομμάτι του εθνικού και ευρωπαϊκού συνταγματικού δικαίου. Αυτό που προέχει δηλαδή είναι η αντιμετώπιση των κινδύνων και αυθαιρεσιών που εγκυμονεί η αλόγιστη και ποικιλόχρωμη χρήση της αναλογικότητας μέσω της επεξεργασίας της και της αρμονικής της ένταξης στο υπόλοιπο δικαιοσύνη πλαίσιο.

* Παρέμβαση στο συνέδριο Ευρωπαίων Νομικών του Βασιλείου Τζέμου ,Δικηγόρου Αθηνών , Διδάκτορα του Συνταγματικού Δικαίου

**Η αρχή της αναλογικότητας έχει αναγνωρισθεί από το Δικαστήριο. Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων(Δ.Ε.Κ),ως «γενικώς αποδεκτός κανόνας δικαίου» και ως <<γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου>>.Η κοινοτική αρχή της αναλογικότητας εφαρμόζεται πάντοτε ακόμα και όταν έρχεται σε αντίθεση με την εθνική αρχή της αναλογικότητας (άρθρο 25 παρ 1 Σ..)Η εθνική αρχή της αναλογικότητας είναι πάντοτε εφαρμοστέα στο σημείο που δεν θίγεται η αρχή αναλογικότητας του κοινοτικού δικαίου.

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟ ΜΕ ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ*

Στις μέρες μας η γενετική ανάλυση (DNA) είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη και χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο προκειμένου να μας οδηγήσει σε ασφαλή αποτελέσματα. Η χρήση της από τις αρχές είναι πλέον συστηματική και σημαντική ιδιαίτερα για τη διαπίστωση της ταυτότητας δραστών, κακοποιών και θυμάτων καθώς επίσης και για την απόδειξη και τεκμηρίωση της ενοχής ή της αθωότητας.

Όμως το πλούσιο αυτό πληροφοριακό φορτίο που ενέχει το γενετικό υλικό καθώς και η ρύθμιση και η αντίστοιχη πρακτική πρέπει να υπόκεινται στην προστασία της προσωπικότητας και της αξίας του ανθρώπου αλλά και στην αρχή της αναλογικότητας που είναι κρίσιμη για την εύρεση του σημείου ισορροπίας των δικαιωμάτων που θίγονται και του - αναντίρρητα σοβαρού - δημόσιου συμφέροντος που επιδιώκεται

* Γνωμοδότηση αρ. 15 / 2001

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΕ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Η αρχή της αναλογικότητας έχει αναγνωρισθεί από το δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ως <<γενικός αποδεκτός κανόνας δικαίου>> και ως <<γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου>>. Η κοινοτική αρχή της αναλογικότητας επιβάλλει τόσο στα κοινοτικά όργανα όσο και στα κράτη μέλη, έναν περιορισμό στην άσκηση των αρμοδιοτήτων τους που απορρέουν από το κοινοτικό δίκαιο, απαιτώντας τα μέτρα που υιοθετούνται να βρίσκονται σε εύλογη σχέση, δηλαδή σε αναλογία, προς το επιδιωκόμενο από αυτά αποτέλεσμα

Παράδειγμα εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας αποτελεί η περίπτωση του άρθρου 932ΑΚ όπου σε περίπτωση αδικοπραξίας το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη αποζημίωση λόγω ηθικής βλάβης. Παρέχεται δηλαδή δυνητική ευχέρεια στο δικαστήριο ύστερα από εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών. Έτσι σε περίπτωση σε περίπτωση προσδιορισμού του ποσού της χρηματικής αποκατάστασης λόγω ηθικής βλάβης, το δικαστήριο της ουσίας δεν πρέπει μεν να υποβαθμίζει την απαξία της πράξεως επιδικάζοντας χαμηλό ποσό όμως, συγχρόνως δεν πρέπει, με ακραίες εκτιμήσεις, να καταλήγει σε εξουθένωση του ενός μέρους και αντίστοιχο υπέρμετρο πλουτισμό του άλλου, διότι τούτο υπερακοντίζει το σκοπό που επιδίωξε ο νομοθέτης, ήτοι την αποκατάσταση της τρωθείσας διά της αδικοπραξίας κοινωνικής

ειρήνης .Η παραβίαση της υπερνομοθετικής αυτής αρχής ιδρύει τους αναιρετικούς λόγους του άρθρου 559 αριθ.1 και 19. Η εν λόγω κοινοτική αρχή τηρείται,όταν το υιοθετούμενο μέτρο είναι κατάλληλο ενόψει του επιδιωκόμενου από αυτού σκοπού και είναι αναγκαίο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού, δηλαδή είναι απολύτως επιβεβλημένο ή απαραίτητο προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και δεν υπάρχει λιγότερο επαχθές μέτρο μεταξύ εκείνων που δύνανται να επιτύχουν το αυτό αποτέλεσμα.

ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η επικουρικότητα είναι μια αρχή που ρυθμίζει την άσκηση των αρμοδιοτήτων. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, η Ένωση μπορεί να παρέμβει σε τομείς οι οποίοι δεν εμπίπτουν την αποκλειστική της αρμοδιότητα μόνον εάν και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατο να επιτευχθούν επαρκώς από τα κράτη μέλη και δύνανται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης, να επιτευχθούν καλύτερα σε επίπεδο Ένωσης. Η αρχή της αναλογικότητας είναι η δεύτερη μεγάλη αρχή που ρυθμίζει την άσκηση των αρμοδιοτήτων. Βάσει της αρχής αυτής, το περιεχόμενο και η μορφή των ενεργειών της Ένωσης δεν υπερβαίνουν το μέτρο που είναι αναγκαίο για την επίτευξη των στόχων του Συντάγματος.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ

Ο δικαστικός έλεγχος της αναλογικότητας της διοικητικής δράσης γεννήθηκε και εφαρμόστηκε ως προωθημένο όριο προστασίας των ατομικών ελευθεριών των διοικουμένων. Με την καθιέρωση όμως του παρεμβατικού κράτους ο έλεγχος αυτός στοχεύει εξίσου στην εξασφάλιση της αποτελεσματικότητας της διοικητικής δράσης. Αυτό είχε ως άμεση συνέπεια να εμπλακεί το πεδίο εφαρμογής του ελέγχου της αναλογικότητας της διοικητικής δράσης.

Ο ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Όπως ακριβώς γεννώνται αμφιβολίες για τον δικαστικό έλεγχο έτσι υπάρχουν και κάποιες αμφιβολίες ως προς την αναγκαιότητα της συνταγματικής κατοχύρωσης του ελέγχου της αναλογικότητας μέσα στον χώρο του κράτους δικαίου.

Και αυτό γιατί ο έλεγχος της αναλογικότητας υπηρετεί με την έννοια του κράτους δικαίου μέσω της προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και της ενίσχυσης του δικαστικού ελέγχου αλλά η συνταγματική κατοχύρωση στην έννοια αυτή δεν κρίνεται σκόπιμη και αναγκαία δεδομένου ότι το κράτος εξελίσσεται με συνέπεια να καθίσταται εξίσου σημαντική η αποτελεσματικότητα της διοικητικής δράσης με την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων.

Εξάλλου η αναλογικότητα αποτελεί μια γενική ερμηνευτική αρχή η οποία είναι σημαντική για την συγκεκριμενοποίηση αξιόλογων νομικών εννοιών ώστε δεν μπορεί να αγνοηθεί ως κατευθυντήρια αρχή κατά δικανικό συλλογισμό. Η προσέγγιση προς τον έλεγχο της αρχής της αναλογικότητας πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα με τη <<γενέθλιο>> απόφαση – αρχή του ΣτΕ 2112/1984 όπου έλυσε πλείστα νομικά ζητήματα. Μεταξύ άλλων θεμελίωσε την παράγραφο 1 του άρθρου 5 του Συντάγματος και όχι την παράγραφο 3. Όσον αφορά την αρχή της αναλογικότητας : 1^ο) θεμελίωσε στο επίπεδο του δικαστικού ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων του ελέγχου της αναλογικότητας. 2^ο) Προσέδωσε σε αυτόν συνταγματική ισχύ θεωρώντας τον γερμανικό πρότυπο ότι απορρέει από το σύνολο των συνταγματικών διατάξεων που κατοχυρώνουν την έννοια του κράτους δικαίου. 3^ο) Συνέτεινε στην καθολικότητα και νομική αυθυπαρξία της αναλογικότητας κυρίως σε σχέση με την αρχή της ισότητας και τέλος επικαλέστηκε για πρώτη φορά με το όνομα της αρχής της αναλογικότητας προωθώντας έτσι φανερά πλέον τα σύνορα του δικαστικού ελέγχου.

Πάντως η προκειμένη απόφαση του ΣτΕ ,δεν προέκυψε ex nihilo αλλά σε εκφρασμένες ήδη απόψεις μειοψηφιών προγενέστερων αποφάσεων του ΣτΕ. Σε κριτική που τα ίδια μέλη του ΣτΕ είχαν διατυπώσει σε σχέση με τους δισταγμούς και τις παλινδρομήσεις της νομολογίας, κυρίως όμως ότι ο έλεγχος αυτός προϋπήρχε και ασκείτο μέσω των κλασικών μορφών ελέγχου του ακυρωτικού κυρίως δικαστή.

Επίσης αμφιβολίες γεννώνται όχι μόνο ως προς τη φύση του δικαστικού ελέγχου αλλά και ως προς την αναγκαιότητα της συνταγματικής κατοχύρωσης του ελέγχου της αναλογικότητας στην έννοια του κράτους

Θα πρέπει να αναφέρουμε ότι η παραπάνω απόφαση του ΣτΕ έγκειται στη συμβολή της στην εξάπλωση του δικαστικού ελέγχου

της αναλογικότητας και στη δυνατότητα εφαρμογής του σε ολόένα και πιο διαφορετικούς τομείς της διοικητικής δράσης όπως στην περίπτωση της προσωποκράτησης για την είσπραξη δημοσίων εσόδων, της αναγκαστικής εκτέλεσης και της επιβολής πειθαρχικών ποινών και φορολογικών κυρώσεων

ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΤΟΜΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Το διοικητικό δίκαιο σημείωνε ο Waline πραγματώνει ένα συμβιβασμό ανάμεσα στην προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και της αποτελεσματικότητας της διοικητικής δράσης. Θα πρέπει να τονιστεί ότι ο συμβιβασμός αυτός δεν είναι κεκτημένο.

Πιο συγκεκριμένα στην Γερμανία ο έλεγχος της αναλογικότητας αναπτύχθηκε στο πλαίσιο αστυνομικού κράτους με την έννοια ότι ο περιορισμός των ατομικών ελευθεριών επιτρέπεται μόνο όσο είναι αυτός αναγκαίος. Επιπλέον σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η νομολογία του Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου η οποία αναφέρεται στο ότι η αρχή της αναλογικότητας απορρέει από την αρχή της νομιμότητας της διοίκησης και του κράτους δικαίου. Η Συνταγματική κατοχύρωση του ελέγχου της αναλογικότητας είναι απόρροια ναζιστικής εμπειρίας και του περιορισμού της νομοθετικής λειτουργίας.

Σε αντίθεση με την Γερμανία ο έλεγχος της αναλογικότητας αναπτύχθηκε στη Γαλλία στο επίπεδο αρχικά των διοικητικών διαφορών χωρίς ο δικαστής να αναφέρεται ρητά στην έννοια αυτή. Η διαφορά ανάμεσα στην Γαλλία και την Γερμανία οφείλεται κυρίως σε ιστορικούς λόγους και ιδιαίτερα στην δυσπιστία που αναπτύχθηκε απέναντι στο πρόσωπο του δικαστή μετά την Γαλλική Επανάσταση.

Για την Γαλλία η αρχή της αναλογικότητας κάτι περισσότερο από κανόνα ηθικής. Όπως σημειώνει ο Braidant << ο Γάλλος διοικητικός δικαστής εφάρμοσε τον έλεγχο της αναλογικότητας χωρίς να το γνωρίζει ή ακριβέστερα χωρίς να το ομολογεί. Ο έλεγχος της αναλογικότητας στην Γαλλία είναι ένας ανομολόγητος έλεγχος. Μια νομική δηλαδή αρχή χωρίς όμως να καθιερώνεται ρητά από τη νομολογία. Στην Γαλλία η αρχή της αναλογικότητας εφαρμόστηκε και σε οικονομικό πεδίο δράσης της διοίκησης. Η καθιέρωση του ελέγχου της αναλογικότητας ως ιδιαίτερου μέσου ακυρώσεως των διοικητικών πράξεων προσέκρουσε στην ιδιαιτερότητα του αγγλικού συστήματος της διοικητικής

δικαιοσύνης. Το αγγλικό δίκαιο είναι βασισμένο στον κανόνα του νομολογιακού προηγούμενου.

Η ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΛΟΓΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ – ΟΦΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ.

Ο Γάλλος διοικητικός δικαστής δεν ασκεί έναν αποτελεσματικό έλεγχο της αναλογικότητας στα πλαίσια της νομολογίας του απολογισμού κόστους – οφέλους της διοικητικής δράσης. Βέβαια αναφέρεται συχνά ότι ο έλεγχος της αναλογικότητας της διοικητικής δράσης χάριν της νομολογίας του << απολογισμού κόστους – οφέλους >>, εφαρμόζεται πλέον ρητά από το δικαστή όπως και στο πεδίο ελέγχου της διοικητικής αστυνομίας. Έτσι η αρχή της αναλογικότητας κατέστη με αυτό τον τρόπο μια από τις πιο οικείες έννοιες του διοικητικού και εφαρμόστηκε σε διάφορους τομείς δράσης της διοίκησης. Δεν συμβαίνει όμως το ίδιο και στην περίπτωση της πολεοδομίας και των αναγκαστικών απαλλοτριώσεων . Ο έλεγχος τοποθετείται στο επίπεδο της λογικής αναλογικότητας : Εξακριβώνει τη <<ισορροπία>> και όχι την πλήρη εναρμόνιση μεταξύ των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων της διοικητικής απόφασης.

Ο Ορφανουδάκης, στο βιβλίο του «Μελέτες Συνταγματικού Δικαίου και Πολιτικής» , σημειώνει ότι η αρχή της αναλογικότητας είναι αφενός διαδικαστικό και ουσιαστικό εργαλείο ελέγχου των πράξεων του νομοθέτη και της διοίκησης, και αφετέρου μέτρο προσαρμογής του ψυχρού γράμματος του νόμου στη ζέουσα πραγματικότητα. Με άλλα λόγια, παρατηρεί ο Σ. Ορφανουδάκης, ο δικαστής της ουσίας υποχρεούται να συμπεριλαμβάνει στη δικανική του κρίση την αρχή της αναλογικότητας, όταν η απόφασή του συνεπάγεται ή προϋποθέτει την επιβολή περιοριστικού (συνταγματικού δικαιώματος ή αξίας) μέτρου. Στην περίπτωση αυτή η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας σχηματίζεται από την εκτίμηση γεγονότων, το πόρισμά του, όμως, μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάγεται στη νομική έννοια της αρχής της αναλογικότητας που εισάγεται ως νομικός κανόνας με τη διάταξη του άρθρου 25 παραγρ. 1 του Συντάγματος

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Αριθμός απόφασης: 2147/2007 Τμήμα: Άρειος Πάγος Δ΄ Πολιτικό Τμήμα Πρόεδρος: Ι. Παπανικολάου εισηγητής Α. Πολυζωνοπούλος

.- Το Δικαστήριο Ανθρωπίνων δικαιωμάτων με την με αριθμό 27-7/2006 Απόφαση ΕΔΔΑ Υπόθεση 36998/02 Υπόθεση Ευσταθίου κ.ά. κατά Ελλάδας)(NOB 2006/1170) έκρινε παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της Σύμβασης αναφορικά με το δικαίωμα των προσφευγόντων να έχουν πρόσβαση σε δικαστήριο, εφόσον η κήρυξη του απαραδέκτου των αναιρετικών λόγων με την αιτιολογία ότι ο προσφεύγωντες "δεν είχαν εκθέσει στην αίτηση αναίρεσης όσα είχε δεχθεί το Εφετείο επί της ουσίας", αποτελεί μία προσέγγιση υπερβολικά προσηλωμένη στους τύπους κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας.

ΠΡΟΣΦΑΤΕΣ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΕ

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ 117-120/2008, Γ΄ ΤΜΗΜΑ, ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΣΥΝΘΕΣΗ 22/1/2008

Με τέσσερις αποφάσεις (Σ.Τ.Ε. 117-120/2008, Γ΄ Τμ. επταμ.) παραπέμφθηκαν στην Ολομέλεια υποθέσεις δημοτικών εκλογών, στις οποίες τίθεται ζήτημα συνταγματικότητας της πρόβλεψης ποσοστού 42% από τον πρόσφατο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (ν. 3463/2006), προκειμένου ν' αναδεικνύεται ο επιτυχών συνδυασμός από τον πρώτο γύρο.

Με τις αποφάσεις αυτές κρίθηκε, εν πρώτοις, ότι η **αρχή της αναλογικότητας** οριοθετεί την δράση του νομοθέτη και κατά την θέσπιση του εκλογικού συστήματος των Ο.Τ.Α. Επιπλέον **δεν αντιβαίνει στις συνταγματικές αρχές της ισότητας της ψήφου και της ευρύτερης δυνατής λαϊκής εκπροσώπησης, αλλά ούτε και στην αρχή της αναλογικότητας, αφού η ρύθμιση δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ακατάλληλη για την επίτευξη του ως άνω, συνταγματικώς θεμιτού, σκοπού ούτε ότι υπερακοντίζει το σκοπό αυτό.**

Απόφαση αher c-389/96

(αναφέρεται σε ζήτημα όπου γίνεται λόγος για την αρχή της αναλογικότητας σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος)

Η υποχρέωση τήρησης της αρχής της αναλογικότητας αναβαθμίζεται σε βασική παράμετρο για την εκτίμηση της νομιμότητας ενός μέτρου που επιφέρει περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, για λόγους που

άπτονται του περιβάλλοντος. Η εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας είναι επισφαλής και επιπρέπει στα δικαστήρια να θέσουν όρια στη συλλογική δράση με βάση αβέβαια κριτήρια. Κυριολεκτικά κάθε συλλογική δράση για ζητήματα μετεγκατάστασης θα μπορούσε να κριθεί δικαστικά ότι υπερβαίνει τα όρια που θέτει η αναλογικότητα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αρχή της αναλογικότητας κατοχυρώνεται στο άρθρο 25 παρ.1 του Συντάγματος. Η μέθοδος της αναλογικότητας αποτελείται από τρία στοιχεία :την προσφορότητα, την αναγκαιότητα και την αναλογικότητα *stricto sensu*. Η αρχή της αναλογικότητας έχει προσφέρει ουσιαστική δικαιοσύνη υπερνικώντας τον αυστηρό νομικό θετικισμό ενώ ο όρος της είναι κυρίως μια φιλοσοφική σύλληψη της μαθηματικής αρχής της αναλογικότητας. Η καταγωγή της ανάγεται στο γερμανικό αστυνομικό δίκαιο ενώ παράλληλα είναι στενά συνδεδεμένη με το ελληνικό διοικητικό δίκαιο. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι εισάγεται με την αρχή της νομιμότητας. Επιπλέον είναι συνδεδεμένη και σε εξάρτηση με άλλες αρχές όπως την αρχή της επικουρικότητας, της ισότητας, της προστασίας δεδομένων κ.α. Τέλος η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί εργαλείο ελέγχου του νομοθέτη και της διοίκησης.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Όπως λοιπόν διαφαίνεται από όλα τα παραπάνω η αρχή της αναλογικότητας κατά κύριο λόγο έρχεται σε συσχέτιση με τη διασφάλιση και προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι στη σύγχρονη μας εποχή γίνεται δεκτό ότι εκείνες οι δικαιοτικές αρχές, όπως είναι και η αρχή της αναλογικότητας καθώς και άλλες (αρχή της ισότητας, της επιείκειας, η δημοκρατική αρχή ...) γίνονται κοινώς αποδεκτές ως πολιτιστικό κτήμα, που μας κληροδότησαν οι αιώνες, γιατί έχουν δοκιμαστεί μέσα στο χρόνο, ως σταθερές αξίες, έτσι ώστε να μπορούν να διεκδικήσουν απόλυτη ισχύ. Αμβλύνοντας μάλιστα την επί αιώνες αντιπαράθεση ανάμεσα στο θετικό και στο φυσικό δίκαιο. Όλες λοιπόν οι αρχές θα πρέπει να βρίσκονται σε μια ισορροπία μεταξύ

τους και υποβάλλονται σε σωστή χρήση έτσι ώστε να λειτουργεί σωστά και η απόδοση της δικαιοσύνης σε όλους του τομείς του κράτους.

ΒΑΣΙΚΑ ΛΗΜΜΑΤΑ

αρχή της αναλογικότητας	μέθοδος της αναλογικότητας
στοιχείο δικαιοσύνης	προσφορότητα
αριστοτελική ιδέα	αναγκαιότητα
διανεμητική δικαιοσύνη	stricto sensu
ουσιαστική δικαιοσύνη	διοικητικό δίκαιο
ρύθμιση άσκησης αρμοδιοτήτων	αρχή νομιμότητας
ατομικά δικαιώματα	έλεγχος αναλογικότητας
καταγωγή στο γερμανικό δίκαιο	δικαστικός έλεγχος
αρχή της επικουρικότητας	συνταγματική κατοχύρωση
κράτος δικαίου	κανόνας δικαίου
Ευρωπαϊκή Ένωση	
ερμηνευτική αρχή	
ΣτΕ	

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νομικά χρονικά – Νομολογία : www.nomikaxronika.gr

Η ΔΙΚΗ : Η αρχή της αναλογικότητας : [//e-trial.blogspot.com](http://e-trial.blogspot.com)

Κώστας Μπέης : www.kostasbeys.gr

Προστασία του περιβάλλοντος : www.law.uoa.gr

SCADplus: Οι διαδικασίες λήψεις αποφάσεων της ΕΕ.
www.europa.gr

Europa – Γλωσσάριο - Αρχή της αναλογικότητας : www.europa.eu

Ορφανουδάκης. Σ. : Το βιβλίο του << Μελέτες του Συνταγματικού δικαίου και Πολιτικής

Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων στο www.google.gr – συμπεράσματα για αρχή της αναλογικότητας

Πρόσφατες αποφάσεις του ΣτΕ : [//adhost.info](http://adhost.info)

Θεοδωράτος Ηλίας : Η αρχή της αναλογικότητας και ο απολογισμός κόστους – οφέλους της διοικητικής δράσης

Δημητρόπουλος. Γ. Ανδρέας : Συνταγματικά δικαιώματα